

Záró szakmai beszámoló
Szabadtéri Néprajzi Múzeum
NFKI (OTKA) K 115873

A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum szakmai, tudományos programjának megújítása az elmúlt két évtizedben több új kutatási irányt és témát is kijelölt az intézmény számára. Az 1981 óta tudományos kutatóhelyi minősítéssel is rendelkező múzeum ma már nemcsak itthon, de a nemzetközi szinten is meghatározó. A Skanzen tudományos koncepciójában az elmúlt években megjelent változások az időbeli, a térbeli és a vizsgált társadalmi csoportok kérdésében is bővítést eredményeztek. Ez jelent meg a határon túli és a diaszpórában élő magyarság esetében, amelynek legjelentősebb állomása az erdélyi épületegyütteshez kapcsolódó kutatási program és maga az építkezés. A vizsgált társadalmi csoportok esetében a rurális társadalom egésze kerül fókuszba. Az időbeli bővítés a közelmúlt és napjaink vizsgálatában a majdani 20. századi épületegyüttes kutatásában érhető tetten. Ehhez szorosan kapcsolódott a 2016 és 2020 között a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékével konzorciális együttműködés keretében megvalósított NFKI (OTKA) pályázat: *A nagy háború hatása a vidéki kultúrára* címmel.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének kutatási programja az első világháború rurális társadalomra gyakorolt hatását és emlékezetét tárta fel. Célunk volt, hogy a nagy háború még fel nem lelt, vidéki, közgyűjteményekben és magánszemélyeknél őrzött tárgyait, az írott és tárgyi emlékeket (leveleket, naplót, feljegyzéseket, kalendáriumokat, képes dokumentumokat és emléktárgyakat) dokumentáljuk és egy közös adatbázisba rendezzük. A digitalizált anyagokat elemeztük, azok kontextusait értelmeztük, különböző tematikai rendekben és módon közreadtuk. Célként határoztuk meg azt is, hogy e reliktum-tárgykészletek „megszólaltatásával”, a háborús mindennapok elemzésével, a megélt egyéni sorsok feltárásával és a terepmunkák eredményeivel új tudás birtokába kerülünk. Az alapkutatások eredményeinek oktatásba való beépítésével az első világháborútól időben egyre távolabb kerülő generációk számára is be tudjuk mutatni, hogy a hétköznapi életben mit jelentett, illetve milyen változásokat hozott a boldog békeidők után a háború traumája. A sokrétű közreadás mellett az alapkutatások összegzésével a tudomány szakmódszertanának finomításához is hozzájárulunk. A háborúhoz köthető, az egykori rurális életmódra irányuló emlékezet a sajátos nemzetiségi/etnikai viszonyok között a Kárpát-medence magyarságán túlmutató, a befogadók (kutatók, látogatók, hallgatók, érintettek) szemléletét tágító, egyetemes

tapasztalatot is megfogalmaz. Mindez a „nagy háború mint európai tragédia” ma érvényes narratívájába illeszkedik, azt komplex módon bővítette és tette közzé. A munkatervben megfogalmazott célkitűzések teljesítésre kerültek. A munkatervben megjelölt eredmények az alábbiakban kerülnek felsorolásra:

A kutatási program keretén belül megvalósult első világháborús tematikus adatbázis

A projekt egyik fontos célkitűzése volt egy olyan tematikus adatbázis létrehozása, amely a nagy háború rurális közösségekre kifejtett hatását dokumentáló kulturális javakat gyűjtötte össze és tette online formában elérhetővé. A projekt során a Szabadtéri Néprajzi Múzeum 43 intézménnyel (megyei és területi múzeumokkal, tájházakkal és határon túli intézményekkel) és 16 magánszeméllyel kötött együttműködési megállapodást. Az adatbázishoz a projekt zárásáig 28 intézmény és 16 magángyűjtő bocsájtott rendelkezésre tárgy- és dokumentumfotókat, adatokat. A megvalósítási időszak alatt 8 digitalizáló útra került sor, amelyek során a Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársai segítettek az adott intézménynek vagy magánszemélynek gyűjteménye digitalizálásában. Az eddig be nem kerülő beérkezett anyagok a feldolgozás és az adattisztítás után a projekt zárását követően továbbra is folyamatosan feltöltésre fognak kerülni. A weblap, amely helyet az adatbázisnak, a Skanzen egyik oldalaként működik, így az adattár fenntartása hosszú távon is biztosított.

Az írott, tárgyi, képi, hangzó, mozgóképi emlékeket a feltárást követően az adatbázis segítségével különböző tematikai egységekben, rövid történeti összefoglalókkal, a megértést egyéb más módon segítő tudástárral mellékelve adtuk közre. Az adatbázis kilenc tematikus egységből áll, amelyek a világégés különböző területeit mutatják be (archív felvételek, állatok a nagy háborúban, tábori posta, egészségügy, hadfelszerelés, hátország, nők a nagy háborúban, propaganda és unaloműzés). A tudástár része egy 36 tételes fogalomtár, 1914 –1918 közötti kronológia, a legfontosabb háborús személyek portréi (29 személy), egy 17 tételes szócikktár, egy bakanyelv szótár és az ezekhez mellékelte bibliográfia. Az adattárban helyet kapott az úgynevezett *Teacher's Notes* modul is (szöveges jegyzetekkel, magyarázatokkal és irodalomlistával ellátott prezentációk), amely segítséget nyújthat a nagy háború egy-egy szűkebben vett témájának a megismerésében, elemzésében, alapul szolgálhat egy-egy történelemórához, valamint diákok számára mintaképpen kiselőadások megtartásához.

Az adatbázis a <https://nagyhaboru.skanzen.hu/> weboldalon keresztül érhető el. Az ebben közzétett tételek száma a projekt zárásakor 4740.

A kutatási program keretén belüli gyűjteményi gyarapodás

Történeti néprajzi dokumentumtár: mintegy 250 tétel

Fotótár: mintegy 1600 tétel

Műtárgyak és demonstrációs tárgyak gyűjteménye együtt: mintegy 300

A kutatási program keretén belül megvalósult időszaki kiállítások

Üzenet a frontról. Ferenc tüzér levelei 1914–1918. Időszaki kiállítás a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Skanzen Galériájában. Kurátor: Bereczki Ibolya. 2016. október 18. – 2017. március 1. A kiállításhoz forráskiadvány is készült *Üzenet a frontról. Ferenc tüzér levelei 1914–1918.* címmel. A tárlat 2017. július 28-án Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeumban, 2017. október 12-én pedig Székelyudvarhelyen a Haáz Rezső Múzeumban került bemutatásra.

51 hónap – Lélekváltozás 1914–1918. Időszaki kiállítás a Szabadtéri Néprajzi Múzeum PontItt Galériájában. A Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ által szervezett Kiállításrendezés A-tól Z-ig: az ötlettől a megvalósításig a közoktatás szolgálatában című képzés vizsgafeladata. Kurátorok: Huszár Mihály – Lukács Fanni – Kmellár Viktória. 2019. május 30. – 2020. május 29.

Harang csendül, ének zendül. Időszaki kiállítás. A Gödöllői Királyi Kastély, a Karácsonyház és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum közös együttműködésében létrejövő tárlat, amelynek volt első világháborús frontkarácsonyi része is. 2019. november 1. – december 31.

Amikor minden más lett... Élet a nagy háború alatt és után. Virtuális kiállítás. Kurátorok: Kloska Tamás – Tömöri Szilvia – Sári Zsolt. 2020. tavaszától. <https://anml.skanzen.hu/>

Amikor minden más lett... Élet a nagy háború alatt és után. Időszaki kiállítás a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Uradalmi magtár kiállítótermében. Kurátorok: Kloska Tamás – Tömöri Szilvia – Sári Zsolt. 2020. június 1. – 2021. nyár. A kiállításhoz múzeumpedagógiai foglalkozás (*Hogyan segíthetek?* címmel) és katalógus (a tárlat címével megegyezően) is készült.

Hősi emlékművek. Interaktív térkép. Virtuális kiállítás. Kurátor: Sári Zsolt 2020. június 1. (Az online elérhető tárlat a Magtárban megvalósult kiállításban is helyet kapott egy érintőképernyőn, továbbá a <https://emlekmuevek.skanzen.hu/> oldalon is szabadon megtekinthető.)

A kutatási programban résztvevő munkatársak által írt és szerkesztett kiadványok

Bereczki Ibolya – Pozsony Ferenc (szerk.): *Üzenet a frontról. Ferenc tüzér levelei 1914–1918.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2016.

Cseri Miklós – Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékezete és hatása a vidéki kultúrára.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020.

Kloska Tamás – Tömöri Szilvia – Sári Zsolt: *Amikor minden más lett...Élet a nagy háború alatt és után.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020.

Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékei – Mit, hogyan és hol kutassunk?* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020.

Sári Zsolt: *Felhők között. Weinstock Ernő első világháborús fényképalbuma,* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020.

A kutatási programban résztvevő munkatársak által írt tanulmányok

Bereczki Ibolya: Menekülés Székelyföldről – 1916 tragikus erdélyi eseményeiről a frontról küldött levelek és tudósítások tükrében. In: Bereczki Ibolya – Sári Zsolt (szerk.): *Ház és Ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve 28–29. Tanulmányok Cseri Miklós 60. születésnapja alkalmából.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2017. 189–198.

Bereczki Ibolya: Erdélyi és zabolai menekültek Szarvason 1916-ban. In: Cseri Miklós – Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékezete és hatásai a vidéki kultúrára.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 38–56.

Bereczki Ibolya: Módszertani lehetőségek az első világháború emlékezetének kutatásához. Egy kutatómódszertani szeminárium és hallgatói kutatótábor tanulságai. In: Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékei – Mit, hogyan és hol kutassunk?* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 41-58.

Kloska Tamás: A Nagy Háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára: A Szabadtéri Néprajzi Múzeum első világháborús projektje. In: Sallay Gergely Pál – Török Róbert – Závodi Szilvia

(szerk.): *Háborús hétköznapiak: Tanulmánykötet III.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2019. 201–214.

Kloska Tamás: Első világháború utáni veterán szervezetek Magyarországon. In: Bereczki Ibolya [et al.]: *Ház és Ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve 31.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2019. 101–114.

Kloska Tamás: Egy élő történelmi játék kulisszatitkai – Valódi sorsok a szerepek mögött. In: Cseri Miklós – Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékezete és hatása a vidéki kultúrára.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 81–99.

Kloska Tamás: A nagy háború nemzedékének történetírása – a hazai első generáció. Szóts Zoltán Oszkár: Az első világháború az 1945 előtti magyar történetírásban. Nézőpontok, műfajok, intézmények. Recenzió. In: *Napi Történelmi Forrás.* 2020.

<https://ntf.hu/index.php/2020/11/11/a-nagy-haboru-nemzedekenek-tortenetirasa-a-hazai-elso-generacio-recenzio-szots-zoltan-oszkar-az-elso-vilaghaboru-az-1945-elotti-magyar-tortenetirasban-nezopontok-mufajok-intezmenyek-cim/> (Letöltés ideje: 2021. január 11.)

Kloska Tamás: Első világháborús katonai emlékek a családi relikviák között. In: Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékei – Mit, hogyan és hol kutassunk?* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 121–140.

Kloska Tamás: Imitation-based Innovations in the First World War. In: *Mimesis. The Concept of Imitation in Interdisciplinary Perspective.* Hungarian National Museum – Somló Bódog Association, Budapest, 2021. (megjelenést alatt)

Kloska Tamás – Sári Zsolt: A nagy háború hatása a paraszti társadalomra, In: *Ethnographia,* 132. évf. 1. sz. 2021. (megjelenés alatt)

Sári Zsolt: Egy első világháborús fényképalbum tanulságai. In: Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékei – Mit, hogyan és hol kutassunk?* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 103–120.

Nagyné Batári Zsuzsanna: Hátországi húsvét az első világháborúban sajtószemelvények tükrében. In: Török Róbert – Sallay Gergely Pál – Závodi Szilvia (szerk.): *Háborús hétköznapiok: Tanulmánykötet IV.* Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2020. 73–101.

Nagyné Batári Zsuzsanna: Christmas in Wartime. Christmas in the First World War reflected in local media, official and informal documents. In: Melinda Marinka – Róbert Keményfi (eds.): *Ethnographica et Folkloristica Carpathica 21. Műveltség és Hagyomány XXXIX. The Great War – as a research field.* Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport, Debrecen, 2020. 79–99.

Nagyné Batári Zsuzsanna: Ünnepek az első világháborúban – A kutatás lehetőségei, a múzeumi rekonstrukció kérdései. In: Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékei – Mit, hogyan és hol kutassunk?* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 23–40.

Tömöri Szilvia: Első világháborús emlékek a Szabadtéri Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben és a világégés múzeumi interpretációja. In: Sallay Gergely Pál – Török Róbert – Závodi Szilvia (szerk.): *Háborús hétköznapiok: Tanulmánykötet III.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2019. 215–232.

Tömöri Szilvia: „Engem is elvitt a háború viharja...” – Szenna első világháborús emlékezete. In: Cseri Miklós – Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékezete és hatása a vidéki kultúrára.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 100–121.

Tömöri Szilvia: Kapcsolattartás a nagy háborúban. Az első világháborús levelezőlapok és képeslapok forrásértéke. In: Kloska Tamás (szerk.): *A nagy háború emlékei – Mit, hogyan és hol kutassunk?* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2020. 87–102.

A kutatási programban résztvevő munkatársak által írt ismeretterjesztő cikkek

Faár Tamara: „Karaktercasting” – Hogyan zajlik egy élő történelem játék összeállítása?
<https://blog.skanzen.hu/2018/09/29/karaktercasting-hogyan-zajlik-egy-elo-tortenelmi-jatek-osszeallitasa/> (Letöltés ideje: 2021. január 11.)

Kloska Tamás: A nagy háború apró kincsei. <https://blog.skanzen.hu/2018/10/28/a-nagy-haboru-apro-kincsei/> (Letöltés ideje: 2021. január 11.)

Kloska Tamás: Spanyolnátha és koronavírus – Világjárvány 100 éve és most. <https://blog.skanzen.hu/2020/03/20/spanyolnatha-es-koronavirus-vilagjarvany-100-eve-es-most/> (Letöltés ideje: 2021. január 11.)

Kloska Tamás: Műtárgysorozat – Első világháborús propagandatárgyak. <https://blog.skanzen.hu/2020/05/15/mutargysorozat-vilaghaborus-propagandatargyak/> (Letöltés ideje: 2021. január 11.)

Kloska Tamás – Tömöri Szilvia – Sári Zsolt: Mi a közös egy babjegyben, egy lőszerhüvelyvázában és egy országzászlóban? <https://blog.skanzen.hu/2020/06/03/amikor-minden-mas-lett-targyak-a-kiallitasbol/> (Letöltés ideje: 2021. január 11.)

A kutatási program keretében szervezett konferenciák

A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó tudományos workshop. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2016. február 9.

A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó műhelykonferencia. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2016. április 13.

Tájházaink első világháborús emlékei. Hagyományaink Vendégségben 2019. SZNM Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága – Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, Szentendre, 2019. szeptember 4. A program helyszínétől szolgáló Mádi dézsmaházban Papp Zsigmond gyomai parasztgazda első világháborús emlékeiből álló minikiállítás is láthattak az érdeklődők.

„Ezt is a háború hozta...” Szabadtéri Néprajzi Múzeum Módszertani és Oktatási Központ, Szentendre, 2019. szeptember 23. 2019-ben a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban került megrendezésre a 17. Országos Múzeumpedagógiai Évnyitó, amelynek témája az első

világháború múzeumi ismeretátadásban megjelenő gyakorlatai, lehetőségei és szakmai hátterére voltak.

A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektzáró konferencia. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2019. november 4.

A kutatási programban résztvevő munkatársak konferencia-előadásai

Aranyos Sándor: A férfiszerepek változása a nagy háborúban. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó tudományos workshop.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2016. február 9.

Bereczki Ibolya: Az elektronikus közreadás lehetőségei az első világháborús OTKA kutatásban. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó műhelykonferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2016. április 13.

Bereczki Ibolya: Múzeumok együttműködésének lehetőségei egy kutatásban. *Lelkiség az első világháborúban. XIV. Gyomaendrődi Tudományos Néprajzi Konferencia,* Gyomaendrőd, 2017. április 28.

Bereczki Ibolya: Hátország és hadszíntér 2018 – Az emlékezés és kultusz terei a Galícia Expressz útján. *Háborús hétköznapi IV.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2018. december 7.

Cseri Miklós – Bereczki Ibolya: A nagy háború és hatása – A kutatás célkitűzései, feladati, módszertana. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó tudományos workshop.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2016. február 9.

Cseri Miklós – Bartha Elek: A nagy háború és a néprajzi kutatás. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó műhelykonferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2016. április 13.

Csonka – Takács Eszter: Családi emlékezet – közösségi emlékezet a nagy háborúról. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó tudományos workshop.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2016. február 9.

Faár Tamara: A szórakozási alkalmak és a nagy háború. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó tudományos workshop.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2016. február 9.

Faár Tamara – Tömöri Szilvia: Első világháborús emlékek a Szabadtéri Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben és a világégés múzeumi interpretációja. *Háborús hétköznapiak IV.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2018. december 7.

Kloska Tamás: A Nagy Háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára: A Szabadtéri Néprajzi Múzeum első világháborús projektje. *Háborús hétköznapiak IV.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2018. december 7.

Kloska Tamás: Veterans' Associations in Hungary after the First World War. *Post-War Transitions in Europe: Politics, States and Veterans (1918–1923).* University College Dublin, Centre for War Studies, Írország, Dublin, 2019. március 29.

Kloska Tamás: Utánzás az első világháborúban. *Mimesis. Az utánzás fogalma interdiszciplináris megközelítésben.* Magyar Nemzeti Múzeum – Somló Bódog Kör, Budapest, 2019. április 1.

Kloska Tamás: A Zalaszentgyörgyi Porta Tájház első világháborús gyűjteménye. *Tájházaink első világháborús emlékei.* SZNM Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága – Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, Szentendre, 2019. szeptember 4.

Kloska Tamás: A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára – A Skanzen első világháborús projektje. „*Ezt is a háború hozta...*” Szabadtéri Néprajzi Múzeum Módszertani és Oktatási Központ, Szentendre, 2019. szeptember 23.

Kloska Tamás: Első világháború utáni veterán szervezetek Magyarországon. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektzáró tudományos konferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2019. november 4.

Kloska Tamás: Az első világháború utáni veterán szervezetek magyarországi típusai. *Háborús hétköznapiak V.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2019. november 21.

Nagyné Batári Zsuzsanna: Múzeumi tag-ek: metadata, interpretáció és közösségépítés. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó műhelykonferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2016. április 13.

Nagyné Batári Zsuzsanna: Frontkarácsonyok. *Háborús hétköznapiak IV.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2018. december 7.

Nagyné Batári Zsuzsanna: Húsvét és az első világháború. *A nagy háború és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó műhelykonferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2019. november 4.

Nagyné Batári Zsuzsanna: Húsvét és az első világháború. *Háborús hétköznapiak V.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2019. november 21.

Sári Zsolt: Emlékműkiállítás és kultusz. A kultusz tárgyiasulása. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektnyitó műhelykonferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2016. április 13.

Sári Zsolt: Weinstock Ernő első világháborús albumának tanulságai. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektzáró tudományos konferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2019. november 4.

Sári Zsolt: Weinstock Ernő első világháborús albumának tanulságai. *Háborús hátköznapiak V.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2019. november 21.

Tömöri Szilvia: „Engem is elvitt a háború viharja” – Szenna első világháborús emlékezet. *A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. Projektzáró tudományos konferencia.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Szentendre, 2019. november 4.

Vass Erika: Helyzetkép a székelykeresztúri unitárius egyházkör településeiről az 1923. évi vizitációs jegyzőkönyv alapján. *Háborús hétköznapiak V.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2019. november 21.

A kutatási programban résztvevő munkatársak egyetemi oktatói tevékenységei

Bereczki Ibolya a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének meghívott oktatójaként két, alapképzésben részt vevő (BA) hallgatók számára meghirdetett féléves kutatószemináriumot tartott 2016 februárja és decembere között.

Kloska Tamás doktorandusz, a projekt kutatója a 2018/2019-es tanév második félévében és a 2019/2020-as tanév első félévében BA alapszakos történészhallgatóknak tartott szemináriumot az Eötvös Loránd Tudományegyetem Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszékén, amely kurzus az első világháború hazai háttérrel való kapcsolatát is érintette, így a kurzustervbe a projekt kutatási eredményei is integrálódtak.

A kutatási program keretében szervezett kutatótábor

A projekt résztvevői, Bereczki Ibolya vezetésével és Faár Tamara közreműködésével 2016. augusztus 21–27. között a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének tíz hallgatója végzett gyűjtést az első világháborúval foglalkozó kutatótábor keretében. A tábor ideje alatt kutatták a Szennai Skanzen, a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum és a MNL Somogy Megyei Levéltára első világháborús vonatkozású archív anyagait, és interjúkat is készítettek. Ezen kívül fényképezték és elemezték 11 község világháborús emlékműveit (Szenna, Patca, Zselickisfalud, Szilvásszentmárton, Kaposszentbenedek, Bárdudvarnok, Rinyakovácsi, Gige és Csököly). A tábor során közel 300 digitális fotó és interjú gyűlt össze és került a Szabadtéri Néprajzi Múzeum gyűjteményeibe. A hallgatók kiemelt témái a következők voltak: családokban megőrzött emlékek, fotók, levelezések, naplók; az első világháború társadalmi hatásai – a nemi szerepek változása; az első világháború társadalmi hatásai – családi történetek, emlékek, valamint az első világháborús emlékművek és szerepük a közösség és a családok emlékezetében.

A kutatási program keretében szervezett egyéb program

2018. július 15–19. között Bereczki Ibolya, Faár Tamara, Tömöri Szilvia és Kloska Tamás első világháborús tanulmányúton vettek részt Lengyelországban. A MÁV Nosztalgia Kft. és a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum által szervezett Galícia Expressz szakmai programjain a résztvevők a keleti hadszíntér osztrák–magyar háborús szerepvállalásával ismerkedhettek meg. A tanulmányút új ismeretekkel gyarapította a munkatársak tudását, ugyanis a vonatúton a hadtörténészek előadást tartottak a felkeresendő helyszínekről és az azokhoz kötődő fontosabb háborús eseményekről. Az utazás során az erődökről, hősi emlékművekről, temetőkről és a megemlékezésekről fotódokumentáció készült, amely az utastársakkal készített interjúkkal együtt a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Adattárába került.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum 2019-es nyitvatartása során az első világháborúhoz kapcsolódó tematikus évet dolgozott ki *Fronton innen, fronton túl* címmel. A szabadtéri kiállítások egy részében alternatív berendezési szituációk és élő múzeumi helyszínek jöttek létre, a módszer olyan házakban került alkalmazásra, ahol a kutatások során a nagy háborúhoz köthető családi vonatkozások kerültek napvilágra. Így jelent meg az Alföldi mezőváros tájegység sükösdői lakóházának hátsó szobájában a fronton szolgáló katonának összeállított karácsonyi csomag, a Kisalföld tájegység jánossomorjai és süttői lakóházában pedig a löszergyártáshoz elengedhetetlen réz fedezésére a lakossági réztárgygyűjtés, valamint egy sebesült katona otthoni ápolása. Az élő múzeumi helyszínekhez szükséges kutatásokat (korhű egyenruhák legyártása, korabeli póttea receptjének és a háború alatt használatos gyógynövényeknek a felgyűjtése, a sóborszesz korabeli alkalmazásának mikéntje, oral history gyűjtés stb.) a projekt kutatói végezték el. A tematikus év keretében speciális, az első világháború tematikájához köthető hétvégi programok is várták a látogatókat. Május és október között minden hétvégén két extra programelem volt elérhető (katonadalok tanulása, tábori posta működésének megismerése). Ezeken felül kidolgozásra kerültek első világháborús tematikájú tárlatvezetések, köztük biciklitúrák, és applikációba rejtett „önjáró” séták is. A 2019. augusztus 17–20. közötti rendezvény során első világháborús új élő történelmi jelenetekkel („Rezet vasért”, „Ételért porcelánt”), ismeretterjesztő előadásokkal, a múzeumi színház eszközével és kézműves foglalkozások segítségével hoztuk közelebb a látogatók számára, hogy milyen volt a háború alatti hátországi mindennapi élet. Az egész éves programhoz katonakönyv is készült, amelybe a látogatók első világháborús tematikájú játékos feladatokat megoldva pecsétet szerezhettek, így pedig egy stilizált Károly Csapatkereszt kitűző birtokosaivá válhattak. A tematikus év szakmai háttérét Kloska Tamás és Tömöri Szilvia, a projekt kutatói dolgozták ki.

2019. szeptember 7-én az SZNM Magyarországi Tájházak Központi Igazgatósága Hagyományaink vendégségben rendezvényét szintén az első világháborús tematika fűzte fel, kapcsolódva a *Fronton innen, fronton túl* tematikus évhez. A meghívott tájházak saját első világháborús gyűjteményeiket kutatták fel az eseményre, kézműves foglalkozásokat tartottak, továbbá színpadi program és szakmai előadások várták az érdeklődőket.

A Magyar Nemzeti Levéltár, a Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum együttműködésében 2019. november 26-án Székesfehérvárott Gyűjtőköri nap valósult meg, amely a „háborúk, forradalmak, az első világháború és következményei” tematika köré szerveződött. Az esemény során a Skanzen munkatársai digitalizáló standokon fogadták az érdeklődők első világháborús tárgyi vagy írásos emlékeit. A résztvevőkkel ajándékozási szerződést kötöttünk, a beérkezett anyagok másolatát pedig integráltuk az adatbázisba.

A Skanzen 2019-es nyitvatartási időszaka alatt hétvége a múzeum egyik fő látványosságának számító *Élő történelem programjával* egy első világháborúhoz kapcsolódó történetet jelenített meg. A játék címe: *Véget ért a nagy háború*, amely a Skanzen Bakony, Balaton-felvidék tájegységében kapott helyet. A program játékos, interaktív módon, szórakoztatóan hozza közelebb az újraépített házak, falvak, mezővárosok egykori mindennapjait az arra nyitott közönségnek. A korhű viseletbe öltözött előadók úgy mesélnek mindennapjaikról, mintha egy adott korból léptek volna elő. A történet az első világháború után játszódik, egészen pontosan három évvel (1921.) Három szereplője van: egy hadirokkant veterán, egy pártában maradt leány és egy postás. A program muzeológiai háttérének kialakítását és előkészítését a projekt kutatói végezték (Berezki Ibolya, Faár Tamara és Kloska Tamás). A forgatókönyvben a Skanzen gyűjteményében őrzött családtörténeti dokumentumok mellett a kutatás eddigi eredményei is hasznosultak, így ezzel is erősödött a projekt disszeminációja.

Szentendre, 2021. január 14.

dr. Cséri Miklós
vezető kutató

Záró szakmai beszámoló
Szabadtéri Néprajzi Múzeum
NFKI (OTKA) K 115886

A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára

A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke a Szabadtéri Néprajzi Múzeummal olyan sokrétű kutatási programot hajtott végre, amely az első világháború rurális társadalomra gyakorolt hatását és emlékezetét tárta fel. Célunk az volt, hogy az első világháború még fel nem lelt, vidéki, közgyűjteményekben és magánszemélyeknél őrzött tárgyait, az írott és tárgyi emlékeket (levelek, naplók, feljegyzések, kalendáriumok, képes dokumentumok, emléktárgyak) felhívások közzétételével és terepkutatásokkal felgyűjtsük, dokumentáljuk. A gyűjteményekben őrzött anyagok feltárását követően e tárgykultúrát és a szövegeket elemezzük, azok kontextusait értelmezzük, különböző tematikai rendekben és módon közreadjuk. További célunk az volt, hogy e reliktum-tárgykészletek „megszólaltatásával”, a háborús mindennapok elemzésével, a megélt egyéni sorsok feltárásával, a terepmunkák eredményeképpen új tudás birtokába kerüljünk. Ezáltal fel tudjuk mutatni és az alapkutatások eredményeinek oktatásba való beépítésével az első világháborútól időben egyre távolabb kerülő generációk számára, hogy a hétköznapi életben mit jelentett, illetve milyen változásokat hozott a „boldog békeidők” után a háború traumája. A munkatervben arra vállalkoztunk, hogy az eredményeket mind a nemzetközi, mind a hazai tudományos fórumok számára konferenciákon, idegen- és magyar nyelvű publikációkban közzé tesszük, valamint kiállítások keretében (Skanzen) és a Tudományos Diákkör keretében, vetélkedés formájában (DE Néprajzi Tanszék) a kutatások fő tanulságait vizuálisan is megjelenítjük, illetve a fiatal kutatók számára is lehetőséget biztosítunk a programba való bekapcsolódásra.

A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékéből és a Szabadtéri Néprajzi Múzeumból álló konzorcium a munkatervben szereplő vállalásait maradéktalanul teljesítette, illetve jelentősen túl is haladta.

A munkatervben megjelölt eredmények:

I. Publikációk (elsősorban tanulmányok, lektorált folyóiratcikkek és konferenciakiadványban megjelent tanulmányok magyar, angol és német nyelven).

A. A programban résztvevők által írt és szerkesztett könyvek, illetve elméleti háttérkötetek:

24 kötet, ebből 4 idegen nyelvű

1. Vilmos Erős – Róbert Káli – László Dávid Törő – Máté Kavecsánszki (ed):
Approaches to Historiography. Ethnographica et Folkloristica Carpathica, 19. Debrecen:
Kapitális Ltd. – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2016. 331 p.
2. Csíki Tamás: Eltűnt falusi világok. A 20. századi paraszti társadalom az egyéni
emlékezetekben. Specimina Ethnographica. Debrecen-Budapest: L' Harmattan – Debreceni
Egyetem Néprajzi Tanszék, 2018. 276 p.
3. Maurice Halbwachs: Az emlékezet társadalmi keretei. Debrecen–Budapest: L'Harmattan,
2020. 244 p. (elmélet)
4. Bihari Nagy Éva – Keményfi Róbert – Marinka Melinda – Kavecsánszki Máté (szerk.):
Diptichon. Tanulmányok Bartha Elek tiszteletére. Studia Folkloristica et Ethnographica, 65.
Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2016. 944p.
5. Marinka Melinda: Sváb visszatérők. Újjáéledő hagyomány és lokális kötődés a szatmári
svábok körében. Studia Folkloristica et Ethnographica, 66. Debrecen: Debreceni Egyetem
Néprajzi Tanszék, 2016. 280p.
6. Selmeczi Kovács Attila: Régi népelet. Néprajz egyetemi hallgatóknak, 35. Debrecen:
Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2017. 280p.
7. Keményfi Róbert – Biczó Gábor (szerk.): Néprajzi Látóhatár, XXVI. évf. 1–4. szám.
Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2017. 312p.
8. Melinda Marinka – Róbert Keményfi (ed): Formen, Orte und Diskurse. Vielfalt und
Diversität der kulturellen Phänomene der Deutschen im mittleren Europa. Ethnographica et
Folkloristica Carpathica, 20. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2018. 216p.
9. Kavecsánszki Máté – Marinka Melinda (szerk.): Táj és kultúra 1. Studia Folkloristica et
Ethnographica, 63. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2018. 208p.
10. Bartha Elek – Keményfi Róbert – Marinka Melinda (szerk.): Regionális néprajzi kutatások

- a Kárpát-medencében. *Studia Folkloristica et Ethnographica*, 58. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2018. 208p.
11. Bálint Zsuzsa – Bihari Nagy Éva (szerk.): *Néprajzi Látóhatár*, XXVII. évf. 1–2. szám. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2018. 168p
12. Bálint Zsuzsa – Bihari Nagy Éva (szerk.): *Néprajzi Látóhatár*, XXVII. évf. 3–4. szám. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2018. 152p
13. Verebélyi Kincső (lekt. Keményfi Róbert): *Nép – Ipar – Művészet. Studia Folkloristica et Ethnographica*, 73. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék – Debreceni Egyetemi Kiadó, 2019. 338p.
14. Szabó Henriett (szerk.): *Néprajzi Látóhatár*, XXVIII. évf. 1–2. szám. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2019. 207p.
15. Szabó Henriett (szerk.): *Néprajzi Látóhatár*, XXVIII. évf. 3–4. szám. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2019.183p.
16. Marinka Melinda (szerk.): *Háború és Katonasors. Néprajzi Látóhatár Kiskönyvtára*, 14. Debrecen: Györffy István Néprajzi Egyesület - Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2020. 376p.
17. Biczó Gábor: *Mi és a Másik*. Budapest–Debrecen: L 'Harmattan – DE Néprajzi Tanszék, 2019. 298 p.
18. Melinda Marinka – Róbert Keményfi (ed.): *The Great War – as a researchfield. Ethnographica et Folkloristica Carpathica* 21. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport 2020. 160p.
19. Bálint Zsuzsa – Melinda Marinka (ed.): *Popular Culture and war. Ethnographica et Folkloristica Carpathica* 22. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2020. 192p.
20. Kavecsánszki Máté – Keményfi Róbert (szerk.): *A Nagy Háború néprajza. Studia*

Folkloristica et ethnographica, 81. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2020. 304p.

21. Bartha Elek (szerk): Áttörés Caporettonál. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2020. 244.p.

22. Bartha Elek: Szent hajlékodnak népe. A görögkatolikus szakrális és felekezeti terek etnográfiaja. Studia Folkloristica et Ethnographica 79. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2019. 240p.

23. Bartha Elek: Megszentelt tájak vonzásában. Studia Folkloristica et Ethnographica 69. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2017. 256p.

B, A programban résztvevők által írt tanulmányok száma: 50 felett

Az egyes publikációk a szerzők nevinél az MTMT-ben feltöltve szerepelnek.

C, Konferencia-előadások:

Bartha Elek

A Nagy Háború emlékei. – **Gyomaendrőd**

2018. május 18.

előadás: A nagy háború hatása a vidéki kultúrára

Bartha Elek

Lelkiség az első világháborúban. – **Gyomaendrőd**

2017. április 28.

előadás: Háborús emlékhelyek, nemzeti zarándoklatok

Bartha Elek

Üzenet a frontról. – kiállítás. – **Sepsiszentgyörgy**

2017. 07. 28

előadás: Szakmai kiállítás megnyitó

Bartha Elek

Csodálatos Caporetto. – **Debrecen**

2017. május 4.

előadás: Csodálatos Caporetto – bevezető tézisek

Bartha Elek

Tisza István és kora – **Debrecen**

2018. október 31.

előadás: Szakmai konferencia megnyitó

Pozsony Ferenc

Népvándorlás és migráció a történelemben. – **Hajdúnánás**

2016. június 3.

előadás: Az 1916-os betörés az orbaiszéki Páván.

Csíki Tamás

A Nagy Háború története. – **Nyíregyháza**

2018. március 7.

előadás: Egy ágyban az ellenséggel. Orosz hadifoglyok és falusi nők az első világháborúban

Csíki Tamás

Szentendre

2019. november 4.

előadás: A Háború után. Erőszak vidéken.

Keményfi Róbert

Berlin

2018. szeptember 6–7.

Völkische Wissenschaften.

felkért referens

Keményfi Róbert

Freiburg

2019. november 28.

előadás: Verzweiflung nach dem Friedensvertrag von Trianon in
der ungarischen Wissenschaft: Geographie und Volkskunde

Keményfi Róbert

Budapest

2016. szeptember 1.

Ilyés Zoltán emlékkonferencia

előadás: Nemzeti táj képzete

Keményfi Róbert

Csodálatos Caporetto. Emlékkonferencia. – **Debrecen**

2017. május 4.

előadás: A csata után. A háborús táj néprajza

Keményfi Róbert

Árkádia VII. Konferencia. – **Debrecen**

2017. október 12.

előadás: A térbeli fordulat folyamata (megnyitó előadás)

Keményfi Róbert

Tudás mítosza konferencia. – **Budapest**

2018. április 19.

előadás: A tudós politikus – a politikus tudós mítosza

Keményfi Róbert

A magyar arisztokrácia társadalom-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása – konferencia. – **Debrecen**

2018. október 5.

előadás: Süteményes füzet mint az arisztokrata ételkultúra lenyomata egy nevelőnő hagyatékában.

Keményfi Róbert

Emlékek szövege, történetek című konferencia. – **Budapest**

2018. október 26–27.

előadás: "Ételreceptes gyűjtemény mint nyelvi szótár"

Csiszár Imre

Az emberek élete a „Nagy háború” idején, 1914-1918. – **Debrecen**

2016. június 15.

előadás: Hajdúnánás az első világháborúban.

Csiszár Imre

„Forradalmak évszázada. Forradalmak, ellenforradalmak, rendszerváltások és a magyar vidék.” – **Hajdúnánás**

2017. június 16.

előadás: "Proletárdiktatúra Hajdúnánáson. Egy forradalmi kísérlet kudarca és a helyi társadalom megpróbáltatásai"

Csiszár Imre

„Volt egyszer egy Monarchia.” – **Hajdúnánás**

2018. június 1.

előadás: A hajdúnánási iparosság fejlődése és kapcsolódási pontjai a mezőgazdasággal a dualizmus időszakában

Telenkó Bazil

Lelkiség az I. világháborúban. – **Gyomaendrőd.**

2017. április 28.

előadás: Etnikai konfliktus a vallási térben. Az 1914. február 23-ai debreceni terrortámadás kulturális lenyomatai.

Telenkó Bazil

Hitélet és vallásos kultúra a Kárpát-medencében 11. – **Pápa**

2017. augusztus 21-24.

előadás: Családi kultusz, vallásos emlékezeti hagyomány. 20. századi hősök, mártírok, vértanúk emlékezeti terei a magyar görögkatolikus egyházban.

Nagy Éva

Az emberek élete a „Nagy háború” idején, 1914–1918. – **Debrecen**

2016. június 15.

előadás: Hiánytáplálkozás az első világháborúban.

Nagy Éva

Határváltozások és népmozgások. – **Hajdúnánás**

2016 június 3.

előadás: A háború lenyomata a táplálkozáskultúrán.

Nagy Éva

Kutatók éjszakája. – **Debrecen**

2018. szeptember 28.

előadás: Háborús táplálkozás (tudományos népszerűsítő előadás)

Barta Róbert

Tisztelgés a Nagy Háború centenáriuma és a 170 éves Magyar Honvédség előtt. Emlék konferencia. – **Debrecen**

2018. július 4.

előadás: A háború előszele. Háborús tömbök kialakulása és változásai a háború menete során

Barta Róbert

Szlovák-magyar alsó-, közép-és felsőfokú oktatási workshop és szlovák-magyar oktatási tapasztalatcsere. – **Debrecen**

2018. szeptember 17–19.

előadás: Magyarország történetének legújabb kutatási eredményei

Barta Róbert

War-International Conference. – **Oradea**

2018. október 11–12.

előadás: Europe-A Century after the First World

Barta Róbert

Az első világháború és Oroszország hatása 1918-ban. – **Debrecen**

2018. október 16.

előadás: Oroszország hatása az európai diplomáciára 1918-ban.

Barta Róbert

Torun

2018. november 15.

előadás: The Great War and the Paris Peace Treaties in the History of International Relations.

Barta Róbert

A Horthy-rendszer születése. – **Debrecen**

2019. november 14.

előadás: George Russel Clerk Magyarországon.

Barta Róbert

Hatalmi és politizálási alternatívák a 20. századi Magyarországon. – **Hajdúnánás.**

2019. május 31.

előadás: Emigráció, ellenállás, rendszerváltás

Barta Róbert

Karcag

2019. december 6.

Workshop: Kötetbemutató és előadás (Az Osztrák-Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország összeomlása 1918-ban; Konfliktusok és megoldási kísérletek című kötet)

Biczó Gábor

Budapest

2019

előadás: Alkalmazott romológia, avagy a gyakorlati értékű etnográfiai munka szerepe a társadalmi felzárkózásban - „A néprajztudomány helyzete és jövője IV. A néprajztudományi alap kutatás és hasznosítása” konferencia, MTA Néprajztudományi Bizottság

Biczó Gábor

- Szimbiózis Kulturális Antropológiai Fesztivál, (kerekasztal beszélgetés). – **Budapest**
2019
előadás: My Street – részvételi videózás.
- Biczó Gábor
25 éves a kulturális antropológia oktatása Miskolcon. Miskolci Egyetem, Kulturális és Vizuális Antropológia Tanszék konferenciája. – **Miskolc**
2018
előadás: Cogitare necesse est, avagy mi történik a kortárs antropológia elméletben?
Marinka Melinda
„Heimatbriefe” der Deutschen in und aus dem östlichen Europa nach 1945. – **Freiburg**
2016. október 26-28.
előadás: Sathmamerer Heimatbriefe als Erinnerungsorte und als ethnographische Quelle.
- Marinka Melinda
Határváltozások és népmozgások Magyarországon a 20. század első felében az 1916-ban. – **Hajdúnánás**
2016.06.03.
előadás: Az első világháború megjelenítése az elszármazott németek emlékező falurajzaiban
- Marinka Melinda
XIV. Gyomaendrődi Tudományos Néprajzi Konferencia. Lelkiség az I. világháborúban. – **Gyomaendrőd**
2017.04.28.
előadás: Kapcsolatok, lelkiség, emlékezet – az első világháború kulturális lenyomatai
- Marinka Melinda
A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára. – **Szentendre**
2019.11.04.
előadás: Heimatbuch és háború
- Kovács László Erik
A Nagy Háború emlékei. – **Gyomaendrőd**
2018. május 18.
előadás: Papp Zsigmond naplója
- Kovács László Erik
Disznó-sajt. – **Gyomaendrőd**

2019. november

előadás: Papp Zsigmond gyomai gazda fényképei a Nagy Háború tábori konyháiról

D. Konferencia-rendezések a programon belül:

1. „A nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára” – projektnyitó tudományos kerekasztal (workshop). – **Debrecen**
2016. február 09.
2. Élet a Nagy Háború idején (1914-1918). – **Debrecen**
2016. június 15.
3. Népvándorlás és migráció a történelemben 1916. – **Debrecen**
2016. június 03.
4. Lelkiség az első világháborúban. – **Gyomaendrőd**
2017. április 28.
5. Csodálatos Caporetto. – **Debrecen**
2017. május 4.
6. Forradalmak és ellenforradalmak. – **Hajdúnánás**
2017. június 16.
7. TDK – diákkonferencia. A Nagy Háború kulturális rétegei. – **Debrecen**
2018. május 4.
8. A Nagy Háború emlékei. – **Gyomaendrőd**
2018. május 18.
9. Volt egyszer egy Monarchia. – **Hajdúnánás**
2018. június 1.
10. "Falud pedig úgy építsd, hogy erődül is szolgáljon!" – **Hajdúnánás**
2018. augusztus 5.
11. Kultur und Krieg. Internationale Tagung. – **Debrecen**
30-31. März 2020
(Covid-19 miatt elmaradt, viszont a konferencia-kötet megjelent!)

E. Tudományos programok:

1. **TDK:** A munkatervben vállaltak alapján, szintén a munkatervben megjelölt hallgatói kutatók által rendeztük meg a tudományos diákkonferenciát. A hallgatók egy-egy kisebb résztema alapkutatása után elkészített dolgozataiból 2018. május 4-én Tudományos Diákköri Konferenciát szerveztünk. A megmérettetésen nyolc dolgozat hangzott el. Alapos lektorálás és

átdolgozás után a konferencián elhangzott előadások *meg is jelentek* (1. fentebb, Háború és katonasors című kötetben).

2. Szakdolgozati és OTDK témavezetések:

Doma Boglárka: Egy parasztember naplója a Nagy Háborúról. Életút és emlékezet. 2018. MA szakdolgozat

Kalóz Fruzsina: A volt m.kir. miskolci 10. honvéd gyalogezred emlékezete. 2018. MA szakdolgozat

Kiss Annamária: Emlékezet kultusz a debreceni első világháborús emlékművek tükrében. 2018. BA szakdolgozat

Kmellár Viktória: Az első világháború emlékezete Papp Zsigmond, gyomai parasztgazda hagyatékában. 2018. MA szakdolgozat

Kmellár Viktória: Papp Zsigmond frontművészetének néprajzi bemutatása. 2019. OTDK szakdolgozat

Labancz Borbála: I. világháborús megemlékezések: az emlékezeti tér alakulásának néprajzi vizsgálata Tiszaszederkényben. 2018. BA szakdolgozat

2016–2020 között az alábbi szemináriumi dolgozatok készültek a programban:

2017

Antal Petra: Karácsony a fronton

Borsi Bernadett: A Nagy Háború folklórja – jeles napok, ünnepek a háború idején

Borsi Bernadett: A Nagy Háború története és folklórja

Doma Boglárka: „Hol maradt szép falum határa...” Az I. világháború történései egy bűdszentmihályi napló leírásából

Dudás Ágnes: Máriapócs I. világháborús emlékművének szellemisége a hely vallásos történelmében

Erdős Klára: Első világháborús folklór alkotások a zalaegerszegi Magyar Paizs című hetilapban

Illésházy Katalin Anna: Családi emlékek az I. világháborúból (özv., Czeglédi Jánosné, Sári Zsuzsanna visszaemlékezései)

Illésházy Katalin Anna: Első világháborús folyóiratok áttekintése élelmezési szempontból Veszprém Megyei Hírlap 1914–1916.

Juhász Eszter: Első világháború emlékezete Nyírvasváriban

Kalmár Laura: A debreceni diákság élete az I. világháború idején

Kalóz Fruzsina: A miskolci 10-es honvéd gyalogezred első világháborús emlékének folklór elemei

Kaszás Regina: I. világháborúból fennmaradt emlékek Káriszteleken

Kiss Annamária: „Van híred s temetőd régi híres regiment”

Kmellár Viktória: Endrőd község anyakönyveinek vizsgálata a házasságkötések számarányaiban beállt változások fényében az I. világháború korában

Komár Nóra: Az első világháború emlékezete Fehérgyarmaton

Kovács Károly: Szeghalom az első világháború alatt

Kovács Nikolett: Visszaemlékezések az I. világháborúról

Kovács Zsófia: Az első világháború emlékművei Szatmárban

Kun Mónika: Egy száz évvel ezelőtt elkapott pillanat. – A Cs. Nagy család portréja az I. világháború idején

Labancz Borbála: Nagy háborús megemlékezések Tiszaszederkényben

Pártai Klaudia Rebeka: Debrecen és az első világháború

Sipos Nikoletta: I. világháborús kutatás Mezőnagymihályon

Somogyi Dóra: Karácsony az I. világháborúban

Szabó Bernadett: A Nagy Háború reprezentációja a Debreczeni Képes Kalendáriumban

Szabó Ilona: A Nagy Háború emlékezete Hajdúszoboszlón – Az első világháborús emlékmű

Szárók Ilona: Mátészalka élelméze az I. világháború alatt

Szücs Balázs: Hajdúdorog az I. világháború alatt és az I. világháborúban

Törzsök Tímea: Karcag az első világháborúban és az erről tartott megemlékezések

Varga András: Ortó Dániel sajóvámosi parasztköltő tábori levelei 1918

2018

Barna Anita: Székely menekültek helyzete az első világháború idején

Béres István: Balmazújváros kultúrája az első világháborúban

Dóró Krisztina: Hajdúszoboszló az I. világháború alatt

Engel Fanni: Új világ született: Első világháború emlékére készült budapesti kiállítások elemzése

Földhádi Ferenc: Fülöp község története és a XX. századi eseményeinek hatása a település életére

Ignác Vivien: Bodrogközi gazdasági kisvasút

Incze Tamara: Olasz hadifogság bihari vonatkozásban

Kormos Erik: Sátoraljaújhelyi zsidóság a nagy háborúban

Kutasi Imre: A hajdúnánási Hősi Temető története

Ónadi Sándor: Az első világháború emlékezete a katonai hagyományörzés tükrében

Szabó-Boros Anna: „Nógrádi katonák a Nagy Háborúban”. A 25. losonci gyalogezred nógrádi katonáinak emlékezete Salgótarjánban

Tóbiás Miklós: Esztergomi hadifogolytábor és az esztergomi hősök emlékművének története

Tóth Regina: Nyíregyházi huszárok

2019

Besenyei Márk: „Dísz-közkútból” lett szerencsétlen ugrás. A béke utolsó hónapja a korabeli egri sajtóban (1914. július 1. – 1914. július 25.)

Ignác Vivien: A háború emléke

Kusnyír Krisztina: „Az örök szépséghez a változón keresztül vezet az út.” Az első világháború hatása a női öltözködésre

Kusnyír Krisztina: A nő mint a reprezentativitás eszköze. A polgári női öltözet változásai az I. világháborúban

Német Hanna: Első világháborús lövészárók-művészet. (A tüzérségi lőszermaradványok tekintetében)

Vadász Márton: „Kedves Margitka” Egy első világháborús képeslapgyűjtemény néprajzi vizsgálata

2020

Bónus István: Az 1914-1918-as években a húsvét és a karácsony bemutatása

Erdősi Dóra: I. világháborús emlékek Az Egyetem című folyóiratban

Jakab Barbara: Három bihari katona naplója az I. világháborúból

Simai Sára Katalin: Kemece az I. világháborúban

Simon Ágnes: Csenger az első világháborúban

Szabó Bence: Mátészalka az I. világháborúban

Szabó István: Karcag az első világháborúban

Szabó Richárd: Az első világháború és Mikepércsre tett hatása

Szentpéteri Flóra: I. világháborús emlékek Kunhegyesről

Takács Gergő: Fehérgyarmat az I. világháborúban. Az I. világháború és a fehérgyarmati emlékmű felavatásának története

Tóth Máté: Püspökladány az első világháború alatt és után

Vona Zoltán: A Debrecen környéki zsidóság az I. világháborúban (táblázat)

3. Doktoranduszok tanulmányai:

Bálint Zsuzsa:

1. The representation of the world wars and their consequences in the folk narratives. In Melinda Marinka – Róbert Keményfi (szerk.): *Ethnographica et Folkloristica Carpathica 21. Műveltség és Hagyomány XXXIX*. Debrecen. 2020: 126–141.
2. A szegénység elbeszélhetősége. A pauperizáció reprezentációja az első világháború utáni népi történetmondásban. In Kavecsánszki Máté – Keményfi Róbert (szerk.): *A Nagy Háború néprajza. Studia Folkloristica et Ethnographica 81*. Debrecen. 2020: 39–63.
3. A világháború borzalmainak a feloldása a népi elbeszélésben: a népmese vágyjellege. – megjelenés alatt: *Áttörés Caporettónál*.
4. A XX. század nagy háborúit követő hatások leképződése a népi elbeszélésben. A hadifogság kérdése. – megjelenés alatt: VIII. International Research Institute – Társadalomtudományi Konferencia konferenciakötete

Kusnyír Éva:

1. „Volt-e esőtök? Hogy mutat a vetés? Requiráltak-e már nálatok?” (Első világháborús harangrekvirálások az Abaúji Református Egyházmegyében). In Marinka Melinda (szerk.): *Háború és Katonasors*. 214-258. Debrecen: Györffy István Néprajzi Egyesület, 2020
2. „Egyetlen tanító a községben”. Tanítók I. világháborús mozgósítása az Abaúji Református Egyházmegyében. In Bihari Nagy Éva-Sápy Szilvia (szerk.): *Vallási Néprajz 16*. 69-105. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék

Kész Réka:

1. Sárga József első világháborús emlékei. In Marinka Melinda (szerk.): *Háború és Katonasors*. 259-286. Debrecen: Györffy István Néprajzi Egyesület, 2020.

Kész Barna:

1. Kárpátaljai magyar katonabeszámoló. In Marinka Melinda (szerk.): *Háború és Katonasors*. 287-302. Debrecen: Györffy István Néprajzi Egyesület, 2020.

Juhász Eszter:

1. An Ethnographic Analysis of POW Camp Memoir and Its Potential Application as Teaching Material. In Melinda Marinka – Róbert Keményfi (szerk.): *Ethnographica et Folkloristica Carpathica 21. Műveltség és Hagyomány XXXIX*. Debrecen. 142-160.
2. Értelmiségi naplóró visszaemlékezésének néprajzi kérdései. In Marinka Melinda (szerk.): *Háború és Katonasors*. 11-47. Debrecen: Györffy István Néprajzi Egyesület, 2020.

Doma Boglárka:

1. Napló és Háború. (Egy parasztember feljegyzései). In Marinka Melinda (szerk.): *Háború és Katonasors*. 48-78. Debrecen: Györffy István Néprajzi Egyesület, 2020.

4. Virtuális kiállítás:

Projektünk vállalása volt egy virtuális kiállítás megalkotása. Az alapötlet tulajdonképpen a napjainkban egyre gyakrabban használt múzeumi raktárkiállítások mintájára épült. A DE Néprajzi Tanszékén az egyetemi hallgatók és kutatók által terepmunkán összegyűjtött, valamint adattárakból feltárt új dokumentumokon, fényképeken és képes ábrázolásokon, mint forrásokon alapult. Ezeket kívántuk az „A Nagy háború hatása és emlékezete a vidéki kultúrára – új források virtuális tárlata” címen elérhetővé tenni a kibertérben. A kiállítás 2017-ben a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének honlapján jelent meg. A kutatás további időszakában a tárlat tárgyanyagát a feltárt új források tükrében időről időre bővítettük.

5. Terepmunka és DENIA (Debreceni Egyetem Néprajzi Intézetének Archívuma)

Az első világháborúval kapcsolatos terepkutatásokon és konferenciákon 173 napot töltöttek a kutatók, amelyek során gyűjtött anyagok: jegyzetek, levelek, naplók, feljegyzések, kalendáriumok, képes dokumentumok, valamint a gyűjtött anyagokból készült szemináriumi, szakdolgozati dolgozatok közel 100 tételt jelentenek a DENIA archívumában. A terepkutatások során talált, gyűjtött és készített több ezer fénykép a Fotótárban található meg.

Debrecen, 2021. január 14.

Dr. Bartha Elek
vezető kutató